

som om de vore muntliga berättelser (Marianne "pladdrar"). Även om språket som sådant inte här står i centrum, förekommer det ändå i en lång rad citat ur pjäserna, som underbygger de teser som framställs. Till och med det ofta missförstådda – och misshandlade – begreppet *marivaudage*, ursprungligen en nedsättande benämning på preciositeten i den dramatiska diskursen hos Marivaux, får här sin upprättelse genom att det behandlas utifrån samma kriterier som ligger till grund för analysen i sin helhet. Även dialogen är till sin karaktär ofullbordad, en pågående diskurs som gestaltar en ständig förändring och förskjutning hos dramats personer. Kolderup går till och med så långt att hon jämför Marivaux dramatiska diskurs med Jacques Derrida och dennes berömda teori om "la différence". Genom sin ställning mitt emellan sant och falskt får det dramatiska språket också ett högre realistiskt värde, ett uttryck för en person i ständig förvandling, något som är utmärkande också för de gestalter vi möter i Marivaux romaner. Kanske är det just detta som gör att vi upplever Marivaux romaner – liksom hans pjäser – som öppna konstverk, och som gör honom så tilltalande för nutida läsare.

Ett annat uttryck för det dramatiska – eller rättare sagt teatrala – i de situationer romanernas huvudpersoner ställs inför är det spel med blickar som personerna utsätts för eller själva levererar. Liksom på teatern blickarnas spel är centralt för hur personerna uppfattas och uppfattar sig själva i relation till sin omvärld, blir också blickarnas spel i romanerna avgörande för hur till exempel huvudpersonen Marianne ser på sig själv men också uppfattas av andra som hon möter. Berättarjaget i de båda romanerna försätter sig själva "en situation", precis som skådespelaren på teatern, både i förhållande till sina "medspelare" och till sina läsare, det vill säga till sin publik.

Sammantaget är det en väl argumenterad och genomarbetad studie, som med hjälp av det ofullbordade som analysverktyg kastar

nytt ljus över Marivaux och hans *marivaudage*, och som på ett övertygande sätt förhåller sig till – och även lyckas skriva in sig i – den samtida Marivaux-kritiken. Boken är skriven på god franska, idiomatisk och välformulerad. Att det trots allt förekommer några missklädsamma "coquilles" får väl snarast det samproducerande franska förlaget ta på sig ansvaret för.

Sven Åke Heed

Sofia Kotilainen, *Suvun nimissä: nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle*, Bibliotheca Historica 120 (Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008). 423 s.

Sofia Kotilainen studerar i sin avhandling *Suvun nimissä: nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle* (I släktens namn: namngivningspraxis i det inre av Finland från början av 1700-talet till 1950-talet) ett intressant och bara lite undersökt tema: namngivning på landsbygden i Finland under ett långt tidsavsnitt. Hon har undersökt vilka namn som har valts under olika tider, praxis kring val av namn och namnbruk samt hur valen har påverkats av idémässiga förändringar och utvecklingslinjer. Namnskicket under tiden från 1700-talets början till 1900-talets mitt speglar bland annat samhällets modernisering.

Arbetet är till sitt grepp mångvetenskapligt. Det står närmast den mentalitetshistoriska forskningstraditionen, men Kotilainen har också tagit intryck av genusforskning och applicerar ett könsperspektiv på namnbruket. Därutöver gör hon bruk av de från sociologin i historievetenskapen införlivade begreppen socialt och kulturellt kapital. Teoretiskt gör Kotilainen boskillnad med språkvetenskapen genom att tala om namngivningspraxis och namngivningsbruk, i stället för att använda det av lingvister brukade begreppet namnsystem.

Namngivningen följde inte strikt givna normer enligt ett entydigt system, utan var anpassad till vardagens verklighet.

Geografiskt har Kotilainen valt de nordvästra delarna av Mellersta Finland, Kivijärvi-, Kinnula- och Kannonkoskitrakterna på gränsen mot Österbotten. Området lämpar sig bra för undersökningen eftersom det handlar om en perifer gränstrakt mellan olika kultursfärer. Namnskicket är brokigt i dessa främst av savolaxare befolkade trakter. I grannsocknarna i väster – i Karstula, Kyyjärvi och Saarijärvi – har man följt en västfinsk praxis att ta tillnamn enligt bopplatsen. I öster i Viitasaari har däremot det östfinska bruket med släktnamn som ärvs från generation till generation varit starkt. Vad gäller efternamnen var praxis i Kivijärvitrakten tydligt östfinsk. Namn utgående från hemman användes enbart om personer som flyttat från österbottniska orter, och tidvis om husbönder.

Sofia Kotilainen har undersökt kyrkböcker, domböcker och begravningsplatser och har genom noggranna studier samlat ett stort material. Genom minneskunskap och intervjuer har hon fördjupat källmaterialet för de senare tiderna. Undersökningen tar sin början i året 1737 då förteckningen över födda i Kivijärvi socken tar sin början. Stomme till undersökningen är ett kollektivbiografiskt material om omkring 9 000 personer inom släkterna Kotilainen och Hakkarainen från 1737 till 1900-talets mitt. En korpus om över 19 000 personer som döpts och namngetts i Kivijärvi 1737–1959 utgör ett stort jämförelsematerial. Kotilainen använder sitt material skickligt och inser dess begränsningar. Den muntliga traditionen och informationen täcker endast 1900-talet. En utmaning har också varit att det för den förra delen av tidsperioden saknas all slags självbiografiskt material som kunde ge inblickar i namnbruket. Det kyrkliga och statliga materialet ger endast begränsat och genom mellanhänder insyn i allmogens föreställningar, värderingar och tankevärld.

Källmaterialet är fram till 1870-talet nästan enbart på svenska, vilket försvårar arbetet för den som studerar namn i Finland. Som Sofia Kotilainen konstaterar var ett dubbelt namnskick i bruk. I de officiella dokumenten antecknades de svenska namnformerna, men till vardags brukades de finska namnformerna eftersom befolkningen i Kivijärvi uppenbarligen var fullständigt finskspråkig. Kotilainen menar att detta parallella bruk av namnformer visar på en flexibilitet och på identiteter som inte är fastslagna i ett språk eller namn. Beroende på sammanhang och grad av formalitet var personen till exempel Anders eller Antti. Genom att använda kyrkböckernas namn relativt konsekvent undviker Kotilainen rätt väl de fallgropar som den språkliga förändringen har gett upphov till.

Kotilainen behandlar sitt ämne mångsidigt och studerar namnen utgående från arv, ovanliga namngivningssituationer, kön och faderskap. Dessutom studerar hon den särpräglade tilltalsnamnkulturen i området. Betydelsen av heder och ära för namngivningspraxis, och agrarsamhällets patriarkala traditioner, är centrala genom hela undersökningen.

En röd tråd i undersökningen är hur förnamnen har ärvts från generation till generation och Kotilainen analyserar vilken betydelse det har haft för allmogen i Kivijärvi att ha samma namn som andra närstående personer. Enligt undersökningen har till exempel nästan hälften av barnen fått samma namn som en gudmor eller gudfar. En femtedel av barnen har fått namn efter en förälder. Tidigare har man i släkt- och namnforskningen ansett att samma namn, särskilt i traditionella agrarsamhällen under 1700- och 1800-talen, främst har ärvts inom den närmaste familjen. Att så många har burit samma namn har också berott på att mängden brukade namn inom agrarsamhället var litet.

Undersökningen lyfter fram många intressanta aspekter på valet av förnamn och de utvecklingstrender som kan ses i namngivningen.

Under undersökningsperiodens början, fram till 1700-talets slut, namngav man gärna äldsta sonen efter farfar och äldsta dottern efter farmor. Två tydliga brytningstider kan ses i namngivningspraxis. Den första infaller i början av 1800-talet. Då slutade det vara självklart att namnge de äldsta barnen efter faderns föräldrar. Tvärtom var det de yngre syskonen som vid denna tid gavs farföräldrarnas namn. En ännu större förändring skedde under 1800-talets tredje kvartal då mera avlägsna släktingars namn började förekomma mera frekvent i namngivningen, antalet namn ökade överlag och man började tydligare följa olika namnmoden. Från 1760-talet till 1860-talet var det samma namn som var de mest populära. För flickor toppas statistiken för denna tid av Kristiina, Maria och Anna. Pojkar hette oftast Johannes, Henrik och Matti. Därefter och särskilt på 1900-talet försnabbades modets växlingar så att namntrender förändrades efter två till tre decennier. Namn som avvek från det vanliga ser man i Kivijärvi oftare hos barn till ogifta mödrar, och till föräldrar som var utsocknes. Bruket att namnge barnen efter deras faddrar försvann på 1900-talet snabbare, medan föräldrars, far- och morföräldrars och andra nära släktingars namn förekom mera frekvent. Släktskapets betydelse i nätverken stärktes.

En tydlig trend som blev starkare efter 1800-talets mitt var praxisskillnad i namngivning av söner och döttrar. I pojknas namn förblev traditionen fortfarande i högre grad en viktig nämnare, medan man i flickornas namn oftare ser hur namnmoden och nya namn som har introducerats genom traktens få ståndspersoner har påverkat namnvalet. Antalet traditionella familjenamn hos flickor sjönk stadigt under hela den undersökta tiden, medan den typen av namn för pojkars del ökade i frekvens under 1900-talets första hälft. Pojkar som skulle ta över familjegården fick oftare också ärva förnamn inom sin familj. Den traditionella namngivningen av pojkar syns också

i det att bruket att ge flera förnamn spred sig mycket långsammare i namngivningen av just söner. Kotilainen ser dessa drag som utslag av en stark patriarkal struktur och social kontroll inom lokalsamhället.

I vardagslag brukades smeknamn – i dessa trakter på finska kallade *köllinimi*, köllinamn – som syftade på fysiska eller psykiska egenskaper hos bäraren. Också dessa namn ser Kotilainen som en del av det agrara samhällets traditionalistiska drag. Köllinamn gavs oftast i syfte att smäda och retas eller till personer som hade någon särskild förmåga eller egenskap. Det handlade alltså om ett slags social disciplinering inom gruppen.

De långt tillbaka i historien gående namngivningstraditionerna inom många släkter ser Kotilainen som ett drag av den in på 1900-talet starka patriarkalismen inom agrarhushållet. Det var barnens fäder som var avgörande i valet av namn och släktgården var viktig. Men det var inte bara hemmansägarna som gärna höll på de traditionella familjenamnen, också den obesuttna allmogen, som var i behov av bättre beställda släktingars beskydd, kunde ha nytta av att bibehålla gamla familjenamn. Torparna däremot frigjorde sig från den gamla namntraditionen snabbare än övriga. En annan viktig orsak till att namngivningstraditionerna förblev så starka på orten är enligt Kotilainen det starka fotfäste som olika väckelserörelser fick där. Att man övergav traditionerna långsamt är i och för sig inte konstigt på en ort som också i övrigt påverkades av modernisering i en mycket modest takt. Till exempel nådde elektrifieringen Kivijärvi först på 1950-talet på ett heltäckande sätt.

Brottet i namnbruket på 1800-talets andra hälft påverkades i hög grad av en växande individualism som tog sig uttryck bland annat i kvinnornas växande möjlighet att påverka namnval och således bryta de patriarkala traditionerna. Samhällsutvecklingen ökade på 1800-talets andra hälft behovet av att kunna identifiera enskilda individer bland annat på

grund av den ökade folkmängden, effektiverade beskattningen, utvecklade folkskoleväsendet och allmänna värnplikten. Den växande läskunnigheten bland allmogen är också en orsak till att nya förnamn kom i bruk. Almanackor, tidningspressen och folkbiblioteken introducerade flera namn som ökade utbudet och valmöjligheterna.

Namnutbudet ökade också till en viss del av den på orten rätt så fåtaliga kretsen av ståndspersoner, av prästerskapet, lärarkåren och tjänstemän som utgjorde "den bildade klassen". Kotilainen konstaterar dock att det i hennes material inte finns mycket spår av sådant inflytande. En orsak är att dessa sällan var långvariga i trakten och därför inte hann utöva något långvarigt inflytande. Flickor fick oftare namn som härstammade från kretsen av ståndspersoner eftersom man tidigare började ge flera namn åt just flickor.

I tidigare namnforskning har man betonat en utveckling från äldre bibliska namn till moderna "finska" namn. Kotilainen ser inte en lika entydig process, utan beskriver utvecklingen som mycket mera mångbottnad. Förändringar sker i olika skeden på olika nivåer. Centralt i namngivningen är, oberoende av barnets härkomst och familjens ställning i lokalsamhället, den heder och ära som man har knutit till namnet. Man ville självklart ge sina barn namn som hade positiva konnotationer. En enskild person med tvivelaktigt rykte kunde leda till att hans eller hennes namn kom ur bruk inom släkten. På samma sätt införlivade man gärna namn som bars eller hade burits av utomstående som hade ett gott rykte. Som en parallell kan man konstatera att ett gott och uppskattat efternamn verkar ha varit allt viktigare ju mindre egendom namnets bärare hade.

En bärande tanke i undersökningen är att traditionsbunden namngivning ska ses som en strävan till kontinuitet i en föränderlig värld. Kotilainen menar att moderniseringen inte utplånade gamla, traditionella strukturer, utan förändrade dem inifrån. Släktens kollektiva

väsen förvandlades under 1800-talet till nationen som ett kollektiv med vilket man identifierade sig och anknöt till bland annat genom namnval. Tidigare hade man identifierat sig som medlemmar av en släkt och valt namn åt barnen utgående från detta, senare blev identifieringen som medlem av en nation starkare och namnen valdes utgående från denna utvidgade och nationella familj.

Som helhet är Kotilainens avhandling en väl disponerad, logisk och noggrann undersökning. De utförliga och mångsidiga person-, ort- och hemmansregistren i bokens slut, liksom ett bra sakordsregister, ökar avhandlingens användbarhet. Kotilainen skriver väl och nyanserat, men eftersom undersökningen bygger på närläsning av ett stort material finns nästan oundvikligen en del upprepningar i sak och uttryckssätt. Namnpraxis i västra och östra Finland beskrivs på snarlydande sätt både på sidorna 86 och 87. På samma sätt upprepas på sidorna 250 och 251 i två på varandra följande stycken hur lokalsamhällets normer har påverkat namnutvecklingen.

Trots att Kotilainen skriver om faddrarnas betydelse vid namngivning är bakgrunden här något tunn. Som läsare saknar jag mera information om antalet gudmödrar och gudfäder och hur detta har skiftat över tid. Undersökningen innehåller i övrigt rikligt med statistiskt material, men just på denna punkt skulle jag önska mera. Ett detaljfel, som snarast beror på en slarvig formulering, har smugit sig in på sidan 319 där Kotilainen skriver att personnamnen i de offentliga dokumenten har skrivits i sina svenska former från och med början av 1700-talet. Detta är korrekt om man bara talar om avhandlingens källmaterial, men går man utanför det har svenska namnformer använts redan i de tidigaste källserierna, redan i 1530- och 1540-talens jordeböcker.

Sofia Kotilainen belyser i sin avhandling på ett mångsidigt sätt landsbygdens namngivningspraxis. Trots att hennes källmaterial är stort och svårbearbetat, och trots att det råder

brist på jämförbar tidigare forskning, skulle jag önska mig att Kotilainen hade försökt sätta sina resultat i ett lite större perspektiv. Det hade varit intressant med något slags jämförelser med praxis i åtminstone närbelägna trakter. Trots dessa anmärkningar är Kotilainens undersökning både värdefull och förtjänstfull. Lokalsamhällets olika skeden speglas också i namnskicket. Det vore verkligen glädjande om också andra forskare skulle ta sig an liknande mentalitetshistoriska frågeställningar i agrarsamhället. Agrarhistoria i alla dess former har under det senaste decenniet blivit allt mera styvmoderligt behandlad. Det vore dags för en återupprättelse.

Kari-Matti Piilabti

Annie Mattsson, *Komediant och riksförrädare: bandskriftcirkulerade smådeskrifter mot Gustaf III*, Skrifter utgivna av Litteraturvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet 45 (Uppsala: Institutionen för litteraturvetenskap, 2010). 411 s.

Annie Mattssons nyligen utkomna avhandling i litteraturvetenskap behandlar handskrivna politiska smådeskrifter från senare delen av 1700-talet. Författaren har tagit sin utgångspunkt i ett material Ingemar Carlsson sedan tidigare förtecknat i en opublicerad bibliografi. Mattsson har begränsat sig till 120 texter, varav 11 valts ut för en djupare analys. De senare texterna finns tryckta som ett appendix till avhandlingen. På detta material tillämpas sedan tre olika former av analys: en retorisk analys, en mediehistorisk analys och en idéanalys. Av dessa förefaller den retoriska analysen vara den mest framträdande och den är också, enligt min mening, den mest väl genomförda.

Materialurvalet har styrts utifrån studiens fokus: kung Gustav III. I enlighet med den klassiska retorikens kategorier kan smådeskrif-

terna betraktas som en del av *genus demonstrativum*, vars vanligaste form är lovtalet. Smådeskrifterna är med andra ord spegelbilder av den offentliga propagandan och hyllningarna till kungligheter som var en så spridd genre vid denna tid. Eftersom politiska lovtal har fått en ganska stor uppmärksamhet i forskning om 1700-talet, och då i synnerhet Gustav III är en person vars offentliga framträdanden studerats i detalj, erbjuder den spegelbild Mattsson ägnat sin studie ett mycket spännande nytt perspektiv. Redan det faktum att författaren i avhandlingens appendix gjort ett urval av dessa texter lätt tillgängliga är en värdefull insats för forskningen. De ger oss en glimt av hur kungens politiska opposition kunde uppfatta hans person och den politiska utvecklingen under hans regeringstid, samt mer generellt med vilka grundläggande begrepp man tänkte kring och agerade i politiska sammanhang vid denna tid.

Mattsson presenterar ett antal spännande resultat av sin undersökning. Av dessa kan följande vara värt att kort sammanfatta: Det är sannolikt att dessa texter till största delen bör knytas till oppositionella inom adelsståndet, vilket förstås också stämmer väl med vad som tidigare är känt om den politiska oppositionen mot kungen. Tillkomst och spridning av dessa texter har sannolikt varit ett Stockholmsfenomen. De var knutna till riksdagarna, trots att dessa i formellt hänseende minskade i betydelse under den studerade perioden. Frihetstidens politiska kultur levde, som Mattsson uttrycker det, vidare in i den gustavianska epoken, delvis genom att det som tidigare sagts i tryck nu i stället spreds i de handskrivna texterna. Vidare är det tydligt att en markant ökning av antalet skrifter kan ses i samband med 1788 års krig och att tonen generellt blev hårdare mot slutet av Gustav III:s regeringstid. Man kan också notera att det även i texter som hårt kritiserar och förlöjligar kungen finns en närmast underförstådd premis att det fanns svagheter i det frihetstida statsskicket. Om man ogillar Gus-